

ANTWERPEN

BOUWT BRUGGEN

1914-2014

Dit is een uitgave van het Vredescentrum van de provincie en de stad Antwerpen vzw, Lombardenvest 23, 2000 Antwerpen, tel. 03 292 36 52 – info@vredescentrum.be – www.vredescentrum.be

1914-2014. Antwerpen bouwt een brug ter herdenking van de 'Groote Oorlog'

In 2014 herdenken we de 'Groote Oorlog'. Het Vredescentrum van de Stad en de Provincie Antwerpen werkt samen met meer dan 40 partners in binnen- en buitenland aan een boeiend cultureel programma ter herdenking van WOI in onze stad. Het programma omvat tentoonstellingen in de belangrijkste Antwerpse musea, lezingen, wandelingen, een dansproject door jongeren, een verlichtingsproject door studenten en een educatief traject voor kinderen.

Klap op de vuurpijl vormt de reconstructie van een tijdelijke brug over de Schelde – van het Steen tot Linkeroever – door de Belgische en Nederlandse Genietroepen op 3 oktober 2014.

Op diezelfde plaats legde het Belgische leger 100 jaar geleden, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, een pontonbrug over de Schelde. Via deze brug kon de Versterkte Stelling Antwerpen voldoende worden bevoorraad en kon de stad ook snel worden ontruimd.

De aanleg van een hedendaagse 'Vredesbrug' is een technisch huzarenstukje en een sterk voorbeeld van Belgisch- Nederlandse militaire samenwerking. De realisatie van een brug over de Schelde in het stadscentrum vormt ook een mooi symbool van verbinding tussen heden, verleden en toekomst en zal ongetwijfeld aanzetten tot dromen. Maar bovenal biedt de brug een unieke belevenis voor de vele tienduizenden bezoekers die van 3 tot 5 oktober 2014 te voet over de Schelde zullen kunnen wandelen in het zog van het Belgische leger en de meer dan 100.000 vluchtelingen die in 1914 langs deze weg een brandende en gebombardeerde stad achter zich lieten, op zoek naar veiligere oorden.

Het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen gelooft in het succes van dit boeiende en ambitieuze project en werkt van harte mee aan de realisatie van de wandelbrug in 2014. Tot op de brug!

Marc Van Peel
Havenschepen Stad Antwerpen

De Pontonbrug 1914

Zes bruggen, als onderdeel van een ruimer militair plan

Al in 1859 werd Antwerpen aangeduid als *Nationaal Réduit*, de laatste verdedigingsgordel waar koning, regering en legerleiding zich kunnen terugtrekken bij een belegering. In afwachting van steun van de bondgenoten is Antwerpen in principe gemakkelijk te verdedigen en te bevoorraden. Als Versterkte Stelling en levensader voor de stad en de forten moet Antwerpen

- voldoende aanvoerlijnen hebben voor troepen en bevoorrading,
- een mogelijke aanval via Nederland en de Schelde kunnen afweren,
- indien nodig vlot en snel ontruimd kunnen worden.

In 1914 ligt er enkel in Temse een vaste brug over de Schelde. In Antwerpen vertrekken van op de Suikerrui ook veerboten. Maar dat is niet voldoende voor een snelle ontruiming van de stad.

Daarom worden er vier bruggen gebouwd over de Schelde: tussen het Steen en Sint-Anna, tussen Hoboken en Burcht, tussen Hemiksem en Bazel en in Rupelmonde. Er komen ook twee bruggen over de Rupel: aan het Tolhuis en aan het Hellegat. Al het materiaal is al voor de oorlog aangekocht en ligt opgeslagen in het Vlaams Hoofd: het metalen brugdek, de houten planken voor de vloeren en voor de hellingen tussen brug en kade.

De brug aan het Steen is in een week klaar

De bouw van de brug start op 2 augustus 1914, twee dagen voor de Duitse inval. De eerste taak bestaat erin om al het opgeslagen materiaal van aan het Vlaams Hoofd naar de voet van de brug te vervoeren, ongeveer 400 meter verder. De pontonniers werken ononderbroken, van zes

uur 's morgens tot zes uur 's avonds. Er is enkel een pauze voor een tweede maaltijd en het schillen van de aard-appelen. Meestal wordt er ook 's avonds en 's nachts verder gewerkt. *"Soms duurde het werk zonder onderbreking 15, 20, 24 [uur] en vaak nog langer, ongeacht de weersomstandigheden"*, getuigt commandant Piérard.

De brug drijft op 25 binnenschepen. De schepen worden verankerd zodat ze ter plaatse blijven en niet uit elkaar drijven door het tij of de stroming. Om het getijdeverschil op te vangen, worden de neuzen afwisselend stroomop- en stroomafwaarts gelegd. Op de schepen worden balken gemonteerd, en daarop het brugdek en de relingen. De hellingen tussen brug en kade overbruggen de tijverschillen.

ROTTERDAMSCH NIEUWSBLAD

Donderdag 13 Augustus 1914

Een schipbrug bij Antwerpen.

"Tegenover St. Anneken is een brug over de Schelde gelegen. Deze brug is bestemd om den overtocht der troepen te verzekeren, materiaal, munitie en groote kanonnen te laten vervoeren; zij werd gevormd door middel van handelsschepen, waarvan sommige vrijwillig werden ter beschikking gesteld der krijgsoverheid, de andere opgevorderd."

Dinsdag 13 October 1914.

"In wilde haast was men weggetrokken uit de hel. Een gedeelte [van de verdedigers] kon nog de schipbrug over de Schelde overtrekken (die, naar men weet, een oogenblik later in brand werd gestoken). Vele Belgen werden gevangengenomen, anderen ontkwamen slechts door zich haastig te verkleeden en in burgerkleeren verder te gaan."

De brug moet open kunnen voor de binnenscheepvaart op de Schelde. Aan het Vlaams Hoofd worden twee 'portières' of doorlaten van elk 42 meter breed gemaakt en telkens op twee boten gemonteerd. Om binnenschepen door te laten, worden die doorlaten tijdelijk weggevoerd.

Na zeven dagen is de brug klaar. Op 9 augustus komt een delegatie van militaire en burgerlijke hoogwaardigheidsbekleders de brug inspecteren, waaronder de burgemeester, generaal Dufour, de gouverneur en enkele buitenlandse consuls. Volgens Gazet van Antwerpen werd *"het prachtige werk der pontonniers door allen bewonderd. Ook werd commandant Piérard die aan het hoofd staat van dit uitgelezen korps, hartelijk door generaal Dufour gelukgewenscht."*

De pontonbrug wordt permanent gebruikt

Kroniekschrijver Jozef Muls beschrijft in 1914 van dag tot dag het leven in de belegerde stad. Hij ziet onder andere hoe de troepen vertrekken. *"Van de vlotbrug, aan den voet van het oude grijze Steen, vertrok een houten brug-op-schuiten naar den vlaamschen oever. Wij hadden er, den 5den September, aanzienlijke afdeelingen ruitery zien overtrekken met een sleep van kanonnen, om Dendermonde op de Duitschers te heroveren en de verbindingslijn tusschen Antwerpen en de kust vrij te houden."* (Jozef Muls)

Soldaat Odon Van Pevenage maakt deel uit van die troepen. Hij is erg onder de indruk. *"Zo kwamen we aan de dijk waar wij het water over moesten. Nog nooit had ik zo'n breed water gezien. De brug waar we over moesten, was gemaakt van schepen met planken erop. Ze was gemaakt door de genie om het troepenverkeer te vergemakkelijken. Ik denk dat het water hier wel driehonderd meter breed was."*

Het hoofdkwartier van de pontonniers is het fort Vlaams Hoofd op Linkeroever. Dit militair bolwerk was gelegen aan het huidige Frederik van Eedenplein. Rond dit fort vormde zich een levendige buurt met veel bedrijvigheid vooral in de vorm van horecazaken. Vanuit een eigen treinstation Vlaams Hoofd rijden al vanaf 1844 treinen naar Gent.

De Pontonbrug als aanvoerlijn

De bruggen over de Schelde moeten vlotte troepenbewegingen mogelijk maken en het transport van materiaal en bevoorrading tussen de twee oevers. De bouw gebeurt door speciaal daartoe opgeleide pontonniers van het Belgisch leger. Het zijn genietroepen met een gevechtsopleiding. Ze staan in voor de bouw van de bruggen, het onderhoud en de herstellingen, de bewaking, het openen en sluiten van de bruggen, het onderhoud van de spoorwegbrug in Temse en enkele schepen om de Schelde over te steken, de bewaking van de Schelde en de eventuele vernietiging van de bruggen.

De militaire controle van de brug en de Schelde

De pontonbrug wordt scherp bewaakt. Het leger is op zijn hoede voor sabotage en wil ook controleren wie de stad in- en uitgaat.

- De technische wacht (2 sergeants, 2 korporaals en 35 à 40 soldaten) zorgt voor het goed functioneren van de brug en voor het onderhoud.
- De militaire wacht bewaakt de toegangen tot de brug en loopt wachtdiensten. De brug aan het Steen wordt bewaakt door eenheden van de infanterie, de andere bruggen door de pontonniers zelf.
- De rivierwacht ligt stroomopwaarts en -afwaarts voor anker met twee boten. Overdag hijsen ze de vlag, 's nachts lantaarns. Deze wacht houdt stroomopwaarts ook toezicht met een motorbootje en stroomafwaarts met een sleepboot.
- Er wordt permanent patrouille gelopen langs de oevers.
- Om te voorkomen dat de bruggen met drijvende mijnen worden opgeblazen door de Duitsers, inspecteren bewapende motorbootjes permanent de Schelde.

Aan elke brug staan ook twee pompwagens van de brandweer om te kunnen blussen in geval van brand.

De brug is smal, de hellingen steil

De smalle brug kan slechts in één richting gebruikt worden. De brug is drie meter breed, heeft een rijbaan van 1,80 meter, en daarnaast een pad voor voetgangers. Om te bepalen welke rijrichting open mag, hebben de brugwachters telefonisch contact met elkaar.

De overtocht van de brug is onderworpen aan strenge regels.

- Te zwaar geladen voertuigen moeten eerst worden afgeladen. De lading wordt dan verdeeld of moet op de kade achterblijven.
- Sommige voertuigen zijn te breed en kunnen niet oversteken.
- Soldaten te voet moeten uit cadans lopen om het dreunen van hun stappen te minderen.
- Soldaten en officieren te paard moeten afstijgen en de brug twee aan twee oversteken.
- Artilleriestukken moeten stapvoets worden gerold.
- Auto's moeten traag rijden en voldoende afstand houden.
- Militairen krijgen voorrang, maar ook burgers kunnen de brug gebruiken.

De hellingsgraad van de op- en afrit van de brug hangt af van het tij en van het verkeer op de brug. Bij laagtij liggen de boten waar de brug op steunt lager, waardoor de brughellingen steiler worden. Bij druk verkeer ligt de brug door dat extra gewicht nog lager. Paarden hebben het dan moeilijk om de oever te bereiken. De hellingen lijden onder te zware voertuigen en moeten regelmatig hersteld worden.

De brug wordt 's nachts verlicht met elektrische lantaarns. De bekabeling gebeurt door een burgerbedrijf. Na de eerste zeppelin bombardementen moet de stad echter volledig verduisterd worden. Ook de lantaarns op de pontonbrug worden gedoofd of verduisterd.

“Sedert dien zeppelin-aanslag leefden wij 's nachts te Antwerpen in de volledigste duisternis. Om acht uur moest alles gesloten zijn en werd alle tramverkeer geschorst. Nergens mocht uit de vensters der huizen een spleetje licht meer komen of er werd gescheld door politie-agenten of patroeljeerende burgerwachten. De straten en pleinen waren niet meer te herkennen in de donkerte.” (Jozef Muls)

Antwerpen gebombardeerd door een zeppelin

De pontonbrug als vluchtroute

De strategische terugtocht van het veldleger

Op 6 oktober geeft koning Albert het veldleger het bevel zich terug te trekken naar de andere kant van de Schelde. Dat gebeurt 's nachts, om te vermijden dat de Duitsers de terugtrekking opmerken. Jozef Muls schrijft: **“Toen kwam een ander groot lawaai aanstuwen uit den nacht. Ik bleef staan en luisterde aandachtig naar die vreemde gonzing van de lucht. Het werd ontzettend. Het was een benauwelijk gejoel als door doolhoven. Dan vernam ik duidelijk het gedreun van honderden en honderden paardenhoeven.”** Muls ziet aan het Centraal Station een stoet van **“donkere ruiters”** die de stad intrekken en met **“rammelende kanonnen en caissons door de dreunende straten reden.”** Hij volgt de stoet richting Schelde en in het zwakke schijnsel van de maan ziet hij **“de donkere, nare vlucht, kleintjes voortschuiven naar den Vlaamschen oever, over de lange houten brug waarvan de balken schokten.”** Terug thuis hoort hij de hele nacht hoe de wegtrekkende kanonnen door de stad rollen. Op 7 oktober ziet hij hoe de auto van koning Albert de stad verlaat via de pontonbrug aan het Steen.

Ook de bevolking vlucht

De dreiging van Duitse bombardementen hangt over de stad. De soldaten zijn verslagen, vermoeid en bang. Overall heerst angst en meer dan honderdduizend burgers proberen te vluchten. De massa vormt **“een teugelloze menigte, die ter plaatse golfde, als een oogst in de storm, en haar gramschap uitschreeuwde, klaagde en verwensingen toestuurde.”** De wegen naar de kaaien zitten volledig geblokkeerd, mensen moeten uren aanschuiven. De zee van mensen en rytuigen belemmert het leger vaak de weg.

'De vluchtelingen'
Eugene Van Mieghem - 1914

Toch probeert men de uittocht strak te organiseren. De burgers moeten wachten tot de soldaten de brug over zijn. Een Britse krant bericht hoe *gendarmes*, gewapend met bajonetten, de drummende menigte uren lang op afstand houdt om het leger de doorgang te verzekeren. Wanneer de brug echter overrompeld wordt door mensen in paniek, kunnen de bewakers de toestroom niet onder controle houden.

De aftocht verloopt chaotisch

Vluchtende mensen zitten uren vast zonder voor of achteruit te kunnen. Ze hebben hun beste kleren aangetrokken – wie weet waar komen ze tijdens hun vlucht misschien terecht? Inderhaast hebben ze wat spullen bij elkaar gezocht en sleuren die mee in kruiwagens, kinderwagens of karren vol huisraad die getrokken worden door ossen en ezels. Er is paniek, met geschreeuw van mensen, huilende baby's, blaffende honden, koeien die loeien. Auto's, ziekenwagens en bussen rijden zich vast in de massa. De veerdienst naar Sint-Anna kan om het kwartier 200 mensen overzetten.

De brandende petroleum-tanks vormen een apocalyptisch schouwspel, met vlammen, "zeker honderd voet hoog." De wachenden op de kaaien klagen bijna te stikken "in de zware, met petroleum beladen lucht." (Dirk Van Thuyne)

Aantal vluchtelingen

Vele tienduizenden mensen ontvluchten de brandende stad langs de pontonbrug. De kranten berichten uiteenlopend over het exacte aantal vluchtelingen, dat in alle chaos moeilijk in te schatten is. The New York Times schrijft:

"Besides the long exodus by the roads to Holland I saw a crowd estimated 150.000 blocking the ferry and pontoon (at Antwerp) on their way to get trains to St. Nicholas and Ghent."

De krant Le Bruxellois spreekt van 200.000 vluchtelingen, andere kranten zelfs van 500.000. Er vluchten alleszins meer dan honderdduizend burgers over de bruggen of met schepen naar de Linkeroever, richting Gent, Brugge, de kust en Zeeuws-Vlaanderen. Ze gaan meestal te voet. Het spoor aan het Vlaams Hoofd mag enkel voor militaire doeleinden worden gebruikt. Veel vluchtelingen gaan ook te voet of per trein naar Nederland. Soldaten die hun eenheid zijn kwijtgeraakt en naar het neutrale Nederland trekken, worden daar geïnterneerd, zoals het internationaal krijgsrecht voorschrijft.

"Een oude dokwerker uit het schipperskwartier vertelde mij van de vlucht die hij gezien had langs de Schelde. Trekschuiten, mosselbakken, slepers, roeiboeten, zeilschepen, al wat maar varen kon werd gebruikt, om de verschrikking der beschoten en brandende stad te ontkomen. De mensen sprongen van op de hoge kaaimuren in de tot-zinkens-toe volgeladen vaartuigen. Het was een wemeling van zwarte boeten op de vlakke van den breeden stroom in den rooden gloed der petroleum-tanks die brandden in de richting van Hoboken." (Jozef Muls)

Over de pontonbrug trekt een niet afhoudende mensen-massa en een colonne voertuigen naar Linkeroever. Het laagtij en het gewicht van de massa zorgen er op een bepaald moment voor dat hellingen aan de kade zo schuin liggen dat soldaten, burgers en zelfs een kindervagen in de rivier belanden. Journalisten uit binnen- en buiten berichten over de chaos op en rond de brug. Een journalist van de New York Times schrijft: *"The twenty-foot entrance to that pontoon bridge seemed to me like the mouth of a funnel through which poured the dense misery of an entire nation."*

Technische fiche

Pontonbrug 1914

Pontonbrug 2014

<i>Eenheden die de brug bouwden</i>	Pontonnières Forteresse de la Position Fortifiée d'Anvers, 1 ^{ste} compagnie pontonniers van het 1 ^{ste} bataljon van de genie	11 ^{de} Belgische Geniebataljon uit Burcht en 105 ^{de} Compagnie Waterbouw uit 's-Hertogenbosch dat een onderdeel is van het 101 ^{ste} Nederlandse Geniebataljon uit Wezep
<i>Bevelvoerend commandant</i>	kapitein-commandant Virgile Piérard	<i>Coördinatie:</i> Militair Commandant van de provincie Antwerpen <i>Bevelvoering:</i> Luitenant-kolonel Peter Philipsen, commandant van het 11 ^{de} Geniebataljon, Luitenant-kolonel Ed Caelen, commandant van het 101 ^{ste} Geniebataljon
<i>Troepensterkte</i>	ongeveer 310 manschappen, onder leiding van 7 officieren	+/- 150 bij de opbouw en opbreken, +/- 60 bij de exploitatie
<i>Hoofdkwartier</i>	Vlaams Hoofd, fort aan het huidige Van Eedenplein	Legering in: Burcht, Wezep en 's-Hertogenbosch
<i>Lengte van de brug</i>	390 meter	370 meter
<i>Breedte van de brug</i>	3 meter	8,12 meter en 4,10 meter voor de rijweg
<i>Type</i>	Eiffel - Het constructieplan was reeds voor de oorlog uitgetekend en gebouwd	Faltswimmbrücke (FSB) pontonbrug, valreep, 20 voet Bailey brug
<i>Materiaal</i>	ijzer, hout, opgevorderde schepen	FSB: Aluminium Valreep en Bailey brug: staal en hout
<i>Ligging</i>	Suikerrui / Steen - Vlaams Hoofd	Tussen aanlegponton aan het Steen op rechteroever en de aanlegsteiger van het loodswezen op linkeroever.
<i>Bouw</i>	van 2 tot 9 augustus 1914	2 & 3 oktober 2014
<i>Vernietiging</i>	bevel: 8 oktober 1914 uitvoering: 9 oktober 1914, 6.30 - 8.30 uur	6 oktober 2014 (opbreken van de brug)

Doorgang voor de scheepvaart

De pontonbrug heeft twee doorgangen voor binnenschepen. Die mogen enkel door mits een expliciete toestemming. Commandant Piérard vaardigt een bericht uit met onder andere volgende richtlijnen.

- *Van af het Zuiduiteinde der Scheldekaaien tot aan de Royerssluis mag geen enkel vaartuig in de rivier verblijven zonder toelating vanwege den Bevelhebber van de Cie der Pontonniers. Diensvolgens moeten alle niet toegelaten schepen welke zich binnen deze grenzen bevinden oogenblikkelijk de dokken inhalen of in de toevluchtskrikken van den linkeroever.*
- *De schepen in de rivier geankerd of aan de kaai gemeerd zullen hunne ankers of meertouwen moeten versterken.*
- *De sluiting der brug is aangeduid door eenen zwarten bol, boven op een mast geplaatst; wanneer de brug open zijn zal, zullen de schepen alleen tegen stroom in en bij stilstaande water mogen doorvaren.*
- *De brug zal nooit na zonsondergang en voor zonsopgang geopend worden.*

De vernietiging

De avond van 8 oktober 1914 krijgt kapitein-commandant Piérard van luitenant-generaal Deguise het bevel om de bruggen bij Burcht en het Steen op te blazen. Zij mogen immers niet in handen van de vijand vallen. De ochtend van 9 oktober wordt de pontonbrug in Burcht om 5 uur 's morgens opgeblazen, de pontonbrug aan het Steen om 8.30 uur. Aan de kant van de stad worden 25 schepen in brand gestoken door de pontonniers. The New York Times schrijft: "... there was a crash that shook the whole building, the sound of falling glass, and out in the river a geyser of water shot up, timbers and boards flew from the bridge, and there were dozens of smaller splashes as if from a shower of shot. It was the Belgians blowing up the bridge to cover their retreat."

Op Linkeroever proberen torpedisten om zes schepen te laten ontploffen, maar dat lukt slechts gedeeltelijk. Een journalist schrijft: "The mines which were exploded beneath it did more damage to the buildings along the waterfront than to the bridge, however, only the middle spans of which were destroyed." De torpedisten beschieten de andere schepen om ze tot zinken te brengen. De pontonniers brengen de drijvende doorgangen naar de oever. Ze vernietigen ook de hangars en het materieel van het fort Vlaams Hoofd.

De vernietiging duurt zo'n twintig minuten. Op dat moment zijn er nog soldaten in de stad. Wanneer zij merken dat er voor hen geen vluchtweg meer is, geraten zij in paniek. Getuigen zien hoe zij nog proberen om in bootjes te geraten en om hulp roepen. Sommige achterblijvers schieten zelfs op de vluchtende bootjes, wanneer die niet terugkeren om hen op te pikken.

Piérard en zijn pontonniers verlaten Antwerpen richting neutraal Nederland waar zij op 10 oktober geïnterneerd worden. Na een internering in Amersfoort en Den Haag wordt Piérard na de oorlog naar België gepatrieerd.

Om hun aftocht te dekken vernielden de Belgische troepen de aanlegsteiger op Linkeroever.

De Pontonbrug 100 jaar later

Het vaste gedeelte van de brug is een kleine 60 meter lang en bestaat uit ongeveer 60 ton staal. Het drijvende gedeelte is ongeveer 270 meter lang en bestaat uit 15 à 20 pontonboten die elk ongeveer drie gekoppelde ponton-elementen zullen aandrijven. Het totale aluminium geraamte weegt ongeveer 200 ton – samen goed voor 40 vrachtwagens materieel. De montage en controle van de brug gebeurt door ongeveer 250 geniesoldaten, voor de helft uit Nederland, de anderen uit België. Er worden ook duikers ingeschakeld.

Het vaste gedeelte wordt verankerd met stutpalen in de Scheldebodem, de drijvende pontons worden ter plaatse gehouden met behulp van de schroeven van de pontonboten. Die moeten heel nauwkeurig gemonitord worden, 24 uur op 24 uur. Want tussen eb en vloed bijvoorbeeld is het ‘dood tij’ en staat het water nagenoeg stil, maar op zijn sterkst kan het water tot 9 kilometer per uur stromen. Dat is een enorme kracht. Bovendien moeten de brug regelmatig open kunnen om de scheepvaart door te laten. Dat wordt al vanaf Vlissingen in het oog gehouden.

Dirk Verhaegen is Kolonel Stafbrevethouder en Militair Commandant van de Provincie Antwerpen. Als verbindingspersoon tussen het leger en de burgerbevolking, zorgt hij voor de coördinatie van de pontonbrug 2014.

“De bouw van zo’n brug is echt niet evident, want de Schelde is in Antwerpen ongeveer 370 m breed en de stroming is soms zeer sterk. De genietroepen van het 11de Geniebataljon uit Burcht zorgen voor het vast gedeelte van de brug. Het 101ste geniebataljon uit Wezep in Nederland bouwt samen met hun 105de Brugcompagnie uit ’s-Hertogenbosch het drijvende gedeelte. In september 2013 leggen we die brug als oefening reeds een eerste maal aan, om alles uit te testen. Want simpel is het niet. Het is eigenlijk een grote meccano, met stukken die niet altijd juist in elkaar passen.

De voorbereiding is niet alleen een enorme technische uitdaging. We maken ook een risicoanalyse, een preventie- en veiligheidsplan, er moeten afspraken gemaakt worden met de havenautoriteiten, met de burgerlijke en militaire overheden, enzovoort. Als we daarover vergaderen zijn we altijd met minstens dertig aanwezigen. Maar die samenwerking verloopt heel goed, iedereen is enthousiast. De bouw van deze brug is een schitterend voorbeeld van internationale defensiesamenwerking op Europees niveau, in dit geval tussen België en Nederland en volledig in lijn met het beleid van onze Ministers van Defensie. En het is prachtig om in 2014 over de Schelde in Antwerpen een vredesbrug voor alle burgers te kunnen aanleggen!”

Historische bruggen over de Schelde in Antwerpen

1584

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog wordt Antwerpen in 1584 belegerd. Het Spaanse leger wil onder leiding van Alexander Farnese de stad omsingelen. Om de Schelde af te sluiten, bouwt hij een vlotbrug.

In 1795 wordt Antwerpen van de Oostenrijkers 'bevrijd' door Frankrijk. Om dat te herdenken, wordt in 1895 een vlotbrug over de Schelde gelegd.

1895

1565

Soms vormt ijs een 'natuurlijke brug' waar iedereen over kan. Er bestaan beelden van de bevroren Schelde in 1565, 1670, 1871 en 1891.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog legt de Duitse bezetter opnieuw een pontonbrug aan over de Schelde. Bij de terugtrekking in september 1944 brengen ze die tot ontploffing.

1944

1914

De pontonbrug in 1914 was een belangrijke aanvoerroute voor militair materiaal en vluchtroute voor talloze burgers. Een paar uur na de vernietiging van de brug, trekken de Duitsers de stad binnen. Het Duitse leger wil zelf meteen een nieuwe pontonbrug aanleggen. Dat is niet zo eenvoudig, omdat de brug bij elk hoogtij door het water wordt meegesleurd. Deze brug wordt aangelegd in de Royerssluis, 2,6 kilometer stroomafwaarts van het Steen.

De bruggen van 1584, 1914 en 1944 over de Schelde waren oorlogsbruggen.

De nieuwe brug in 2014 wil een vredesbrug zijn.

Een brug die mensen, jong en oud, binnen- en buitenlanders verbindt.

Een brug die bijdraagt aan het collectief geheugen van de stad.

Een brug die aanzet tot dromen over de toekomst.

De reconstructie van de brug in oktober 2014 wordt gerealiseerd in samenwerking met:

- Antwerpen Toerisme & Congres
- Artesis Plantijn Hogeschool
- Brandweer Antwerpen
- College van burgemeester en schepenen
- Dienst Evenementen Stad Antwerpen
- Dienst Rampenplanning Stad Antwerpen
- Dienst Protocol Stad Antwerpen
- Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen
- Genietroepen Burcht - 11 GN
- Genietroepen Nederland - Den Bosch 101 Geniebataljon / 105de Brugcompagnie
- GeoSea (DEME)
- Federale Overheidsdienst Defensie
- Federale Overheidsdienst Mobiliteit Vervoer DG Maritiem Vervoer
- Hogere Zeevaartschool Antwerpen
- Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis
- Militair Provinciecommando Antwerpen
- Nederlands Ministerie van Defensie
- Nederlands Consulaat-Generaal Antwerpen
- Politie Antwerpen
- Scheepvaartpolitie Antwerpen
- Toerisme Vlaanderen Impulsfonds 100 jaar Grote Oorlog
- Vlaams Departement Mobiliteit en Openbare Werken - Afdeling Maritieme Toegang
- Vlaams Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust Loodswezen
- Waterwegen en Zeekanaal

Het Wetenschappelijk Comité Antwerpen '14-'18 staat in voor de inhoudelijke kwaliteitscontrole van het project:

- Marnix Beyen, historicus en hoofddocent Universiteit Antwerpen
- Christophe Declercq, doctoraatsstudent Imperial College London
- Piet Lombaerde, Simon Stevin Stichting en Artesis Hogeschool
- Dirk Martin, Studie- en documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij
- Koen Palinckx, historicus en voormalig directeur Vredescentrum
- Eric Rombouts, prominentengids Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis
- Inge Schoups, stadsarchivaris Felixarchief Antwerpen
- Maarten van Alstein, onderzoeker Vlaams Vredesinstituut
- Luc Vandeweyer, archivaris Algemeen Rijksarchief
- Alex Vanneste, Gewoon hoogleraar Universiteit Antwerpen
- Antoon Vrints, Postdoctoraal onderzoeker Universiteit Gent
- Marleen Van Ouytsel, directeur Vredescentrum Antwerpen
- Lotte Dodion, projectcoördinator Vredescentrum Antwerpen
- Sophie Serraris, projectcoördinator Vredescentrum Antwerpen

Bronvermelding

Algemeen

- SOPHIE DE SCHAEPDRIJVER, De Grote Oorlog, Amsterdam/Antwerpen, Atlas, 1979.
- ANTOON VRINTS, De Klippen Des Nationalismus, De eerste Wereldoorlog en de ondergang van de Duitse kolonie in Antwerpen, 2002.
- SAM VAN CLEMEN, Den Oorlog Verklaard, De Grote Oorlog in de provincie Antwerpen, Antwerpen, Provinciebestuur, 2003.

Afbeeldingen

'Antwerpen in de Grote Oorlog'

- Beeldarchief Cegesoma (p. 4)
- Churchill Archives Centre (p. 10)
- Collectie Hugo Buyle (p. 8, 9)
- Collectie Alex Elaut, foto Peter Maes (p. 13)
- DANIEL JAMES, My First World War, Franklin Watts, London, 2009 (p. 7)
- Duits propagandaboekje, Hugo Ressler (p. 7)
- Fotoverzameling Stadsarchief Lier (p. 8)
- Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis (p. 1, 11, 12, 17)
- Phil Douglass, The Douglass Visual Workshops (p. 6)
- Stadsarchief Antwerpen (p. 5, 8, 9, 10, 11)
- The War Illustrated (p. 12)

'Antwerpen bouwt bruggen'

- BRABO archief (p. 14)
- Collectie Hugo Buyle (p. 7)
- Eugeen Van Mieghem Museum (p. 8)
- Het Virtuele Schaatsmuseum (p. 14)
- Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis (p. 2, 6-7, 9)
- Letterenhuis Antwerpen (p. 17)
- Privécollectie (p. 5)
- Stadsarchief Antwerpen (p. 1, 11, 14, 15)
- Technische tekening, 105de Waterbouwcompagnie NL (p. 12-13)

Citaten

'Antwerpen in de Grote Oorlog'

- De Tijd, 9 oktober 1914, Genie Museum Jambes (p. 12)
- Het Volk, 9 oktober 1914, Genie Museum Jambes (p. 13)
- JOZEF MULS, De val van Antwerpen, Ons Vlaanderen, Gent, 1918 (p. 13)

'Antwerpen bouwt bruggen'

- ALEXANDER POWELL, Fighting in Flanders, London, Heinemann, 1914 (p. 8, 11)
- DIRK VAN THUYNE, 1914, De Duitsers komen: de moordende begin dagen van de Eerste Wereldoorlog, Lannoo, Tielt, 2010 (p. 8, 9)
- Gazet van Antwerpen, 10-11-12 augustus 1914 (p. 5, 11)
- HORACE GREEN, The Log of a Noncombatant, www.greatwardifferent.com (p. 9)
- IVAN ADRIAESSENS, Odon, dagboek van een IJzerfrontsoldaat, Lannoo, Tielt, 2009 (p. 5)
- JOZEF MULS, De val van Antwerpen, Ons Vlaanderen, Gent, 1918 (p. 5, 7, 8, 9)
- Rapport kapitein-commandant Piérard, Verzameling Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, Moskou, Compagnie de Pontonniers, rapport établi le 26 juin 1916, par le Cpt-Cdt Piérard, emploi du temps, nature et importance des travaux exécutés (p. 11)
- Rotterdamsch Nieuwsblad, 13 augustus 1914, Genie Museum Jambes (p. 4)
- The New York Times, 11-12 oktober 1914, Genie Museum Jambes (p. 8, 11)

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de gepubliceerde foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Colofon

Samenstelling: Vredescentrum,

Wetenschappelijk Comité Antwerpen '14-'18

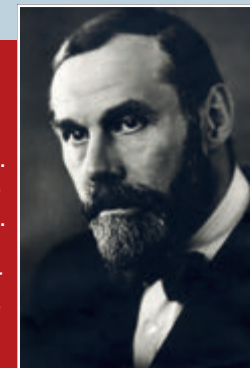
Historisch vooronderzoek door Geheugen Collectief

Auteur: Stefaan Vermeulen

Eindredactie: Lotte Dodion en Sophie Serraris

Vormgeving

en illustraties: Het Geel Punt bvba

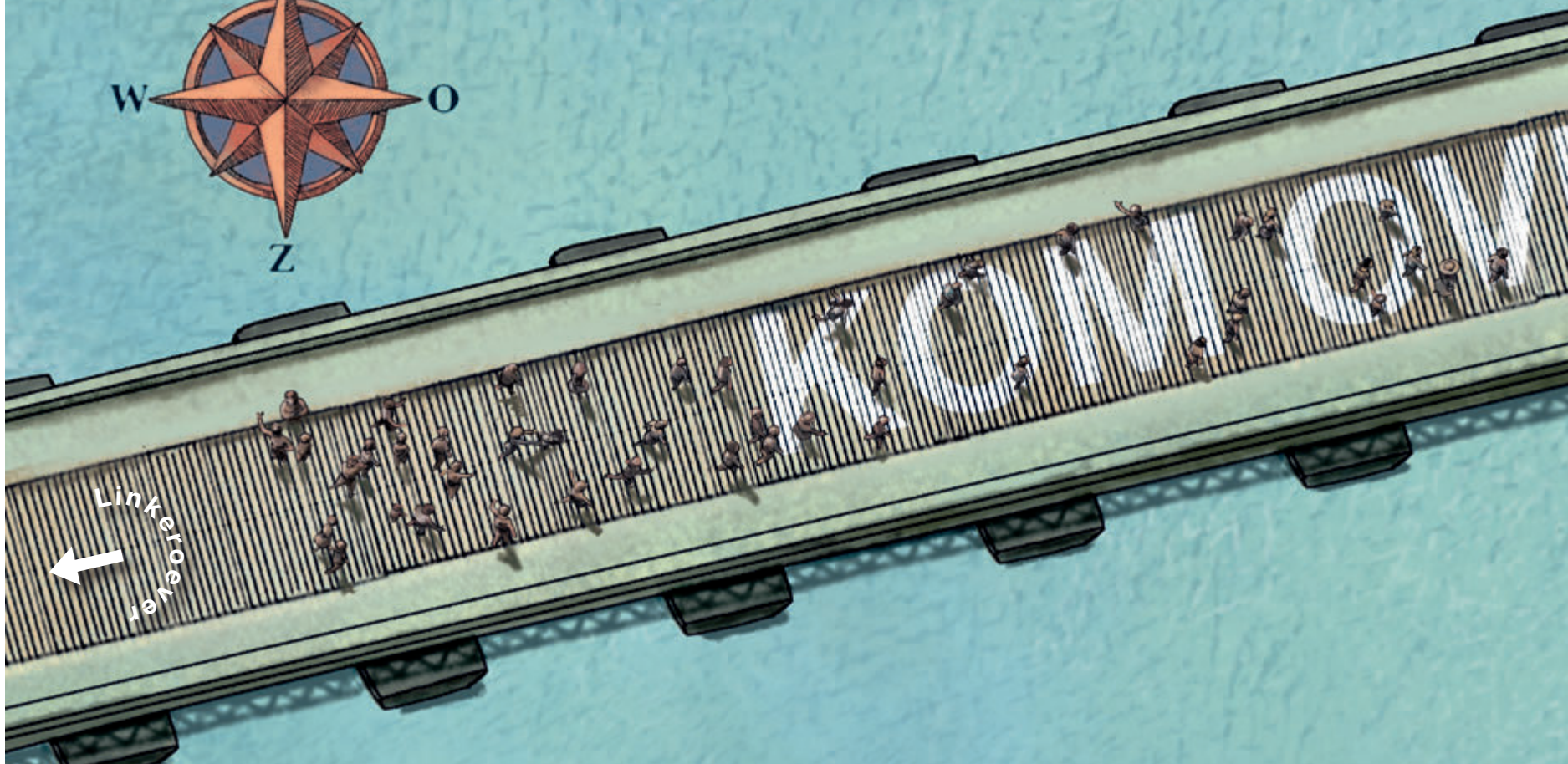
Bij het uitbreken van de oorlog in augustus 1914, biedt de jonge advocaat Jozef Muls (°1882) zich aan bij de Antwerpse burgerwacht. Al na een week wordt hij vertaler Duits voor de militaire overheid en griffier bij de krijgsraad. Eind september wordt hij aangesteld 'als burgerlijk advocaat van den krijgsgouverneur om toezicht uit te oefenen op de Duitse handelshuizen waarvan de firmanten waren uitgedreven of in hechtenis genomen'.

Jozef Muls volgt de gebeurtenissen in de stad op de voet. Zijn kroniek 'De Val van Antwerpen' schetst een levendig beeld van het leven in de belegerde stad. Op 7 oktober vlucht hij zelf de stad uit. Hij verblijft eerst in Londen, daarna in Parijs. Na de wapenstilstand keert hij terug naar Antwerpen, waar hij professor in de kunstgeschiedenis wordt.

Auteur Thomas Maes neemt in zijn boek Antwerpen 1914 oude dagboekfragmenten op uit 'De Val van Antwerpen' door Jozef Muls. Het boek 'Antwerpen 1914' is tijdens de Cultuurmarkt 2013 gelanceerd in samenwerking met uitgeverij Linkeroever.

toerisme
vlaanderen

Linkeroever
←

